

۲۴۴۳۸۵۲

## نسل صالح از منظر قرآن و روایات

---

رقیه علمی

پریسا قاسمی

[www.ketab.ir](http://www.ketab.ir)

نوبت: اول ۱۴۰۲

سرشناسه	علمی، رقیه، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	نسل صالح از منظر قرآن و روایات/ رقیه علمی، پریسا قاسمی.
مشخصات نشر	تهران: آریا دانش، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	۱۵۳ ص، ۱۲/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	۱۶۰۰۰۰ ریال 978-622-333-171-8
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۸۹ - ۹۵
	تربیت خانوادگی -- جنبه‌های قرآنی
	Domestic education -- Qur'anic teaching
موضوع	تربیت خانوادگی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
	Domestic education -- Religious aspects -- Islam
	قاسمی، پریسا، ۱۳۷۴ بهمن -
شناسه افزوده	۱۰۴BP
رده بندی کنگره	۱۵۹/۲۹۷
رده بندی دیویی	۹۴۵۷۴۵۷
شماره کتابشناسی ملی	قیبا
اطلاعات رکورد کتابشناسی	

هر گونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدید آورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی "انتشارات آریا دانش" گزارش فرمایید.

عنوان: نسل صالح از منظر قرآن و روایات

مؤلف: رقیه علمی و پریسا قاسمی

صفحه آرا: مهدی رادمهر

ناشر: آریا دانش

شمارگان: ۱۰ نسخه - نوبت: اول ۱۴۰۲

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۳-۱۷۱-۸

قیمت: ۱۶۰۰۰۰ تومان

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خیابان آزادی، خیابان بهزاد، پلاک ۳۲ واحد ۱۴

تلفن: ۸۸۵۶۲۲۷۳

[www.arivadanesh.ir](http://www.arivadanesh.ir)

حق چاپ جهت ناشر محفوظ است

## فهرست مطالب

- مقدمه ..... ۱
- واژه شناسی «انسان» و برخی تعاریف در بارهٔ او ..... ۶
- مفهوم لغوی و اصطلاحی ذریه ..... ۹
- بدء طینت از منظر امام محمد باقر (ع) ..... ۱۷
- مفهوم لغوی و اصطلاحی واژه صالح ..... ۲۳
- مفهوم لغوی و اصطلاحی واژه تربیت ..... ۲۴
- تربیت و جایگاه آن از دیدگاه برخی صاحب نظران ..... ۲۵
- موضوع تربیت از دیدگاه بعضی از دانشمندان ..... ۲۶
- اهمیت تربیت فرزند از دیدگاه اسلام ..... ۲۷
- حفظ نفس از آتش و نگره داری خانواده از آن ..... ۲۹
- حقیقت تربیت فرزند ..... ۳۰
- اهداف و غایت تربیت فرزند ..... ۳۱
- تربیت اخلاقی ..... ۳۳
- تربیت جسمی ..... ۳۴
- ویژگی‌های نسل صالح از منظر قرآن و روایات ..... ۳۵
- معرفت و ایمان به خدا ..... ۳۵
- ایمان استوار و عمل صالح ..... ۳۶
- مهرورزی ..... ۳۸
- حق طلبی و عدالت جویی ..... ۳۹

۳۹.....	مبانی تربیت نسل صالح از منظر قرآن و روایات
۳۹.....	راه روشن
۴۰.....	فطرت و نقش تربیتی آن
۴۱.....	غریزه و تفاوت آن با فطرت
۴۲.....	فضایل فطری انسانی
۴۳.....	گرایش به خیر و فضیلت
۴۳.....	گرایش به جمال و زیبایی
۴۴.....	گرایش به خلاقیت و ابداع
۴۴.....	گرایش به عشق و پرستش خداوند
۴۵.....	معنای اصطلاحی کاربرد و قرآنی کرامت
۴۷.....	توجه دادن به معرفت و تزکیه نفس
۴۷.....	مسئولیت پذیری
۴۸.....	ویژگی های انسان مسئولیت پذیر
۴۹.....	مسئولیت اجتماعی
۵۰.....	عوامل درونی
۵۲.....	وراثت در فرزند و تأثیر آن
۵۳.....	انواع وراثت
۵۴.....	نقش همسر شایسته
۵۵.....	انعقاد نطفه
۵۶.....	نطفه پاک

۵۶.....	ایام سعد و نحس در انعقاد نطفه
۵۸.....	لقمه حلال و حرام و تأثیرات آن
۶۰.....	نقش خانواده
۶۲.....	نقش پدر
۶۴.....	تأثیر معنویات پدر در فرزند
۶۵.....	نقش مادر
۶۷.....	تبریک و تهنیت گفتن به مناسبت تولد فرزند
۶۸.....	وظایف والدین نسبت به فرزندان و برعکس
۷۰.....	آموزش مراسم مذهبی و قرآنی
۷۰.....	تعلیم نماز
۷۲.....	تعلیم دعا
۷۳.....	آشنایی با علوم اهل بیت
۷۴.....	عوامل بیرونی
۷۴.....	محیط تربیت
۷۷.....	محیط انسانی
۷۹.....	محیط دوستان و رفقا
۸۰.....	محیط اجتماعی
۸۲.....	محیط مدرسه و مربیان آموزشی
۹۰.....	موانع و مقتضیات سیاسی و حکومتی
۹۱.....	موانع تربیت

- حبّ دنیا ..... ۹۱
- هوی و هوس ..... ۹۴
- وسوسه‌های شیطانی ..... ۹۶
- شیوه‌های تربیت فرزند و نسل صالح از دیدگاه قرآن ..... ۹۷
- شیوه‌های انگیزشی و رفتاری ..... ۹۷
- محبت به فرزند ..... ۹۸
- عدم تبعیض بین فرزندان ..... ۱۰۳
- الگوی عملی صحیح ..... ۱۰۵
- تشویق ..... ۱۰۷
- فوائد تشویق ..... ۱۰۹
- عدم افراط و تفریط در تشویق ..... ۱۱۰
- هماهنگی تربیت با طبیعت فرزند ..... ۱۱۱
- شیوه تغافل در فرزند ..... ۱۱۲
- پرورش حیا و نجابت در فرزند ..... ۱۱۴
- تحریک فرزند به کسب و کار ..... ۱۱۴
- شیوه‌های بازدارنده ..... ۱۱۶
- پرهیز دادن فرزند از پنهان کاری ..... ۱۱۶
- پرهیز فرزند از تفاخر ..... ۱۱۷
- پرهیز فرزند از زشتی‌های گفتاری ..... ۱۱۸
- منع فرزند از سودجویی ..... ۱۲۰
- پرهیز دادن فرزند از تجمل‌گرایی ..... ۱۲۰

- ۱۲۲..... منع فرزند از رذایل اخلاقی
- ۱۲۳... شیوه‌های تربیت فرزند و نسل صالح در مکتب اهل بیت (ع)
- ۱۲۳..... تربیت و سیره معصومین
- ۱۲۴..... تربیت از منظر پیامبر اکرم (ص)
- ۱۲۸..... سیره تربیتی حضرت علی (ع)
- ۱۳۱..... هدف نهایی تربیت فرزند از منظر حضرت علی (ع)
- ۱۳۲..... ضرورت تسریع در تربیت از منظر حضرت علی (ع)
- ۱۳۳..... نتایج تربیت فرزند از دیدگاه حضرت علی (ع)
- ۱۳۵..... سیره تربیتی حضرت زهرا (س)
- ۱۳۷..... تربیت از منظر حضرت زهرا (س)
- ۱۳۸..... ارتباط علمی حضرت زهرا با فرزندان
- ۱۳۸..... تأثیر نام نیکو بر شخصیت فرزند از منظر حضرت زهرا (س)
- ۱۳۹..... حسن ختام - انتظار و تربیت نسل صالح
- ۱۴۰..... نتیجه نهایی
- ۱۴۴..... منابع و مآخذ

## چکیده:

برطبق تعالیم اسلام، «فرزند صالح گلی از گلهای بهشت است» بنا براین تأمین صلاحیت او در سایه ادای حق و ایمان میسر است و آن کس که خواستار فرزندنی صالح است باید تربیت او را امری ضروری بداند. دربینش قرآنی، شخصیت فرزندان جزئی از شخصیت افراد محسوب می‌شود و شرافت و آبروی فرزندان مایه شرافت و آبروی خانواده و مخصوصاً والدین است. در خانواده توجه به تربیت کودک امری ضروری است از آن جهت که اولاً اساس رفتار در دوران کودکی نهاده می‌شود ثانیاً کودکانی که درست تربیت شده اند در بزرگسالی در مواجهه با دشواری‌ها و مشکلات موفق‌تر خواهند بود. به وسیله تربیت، می‌توان نیروی اراده را در کودک پرورش داد و شرایط حیات را انسانی کرد و از موجودی خام و استعدادی نهفته فردی با استعدادشکوف و دوران عوامل مخرب و وسوسه انگیز تربیت نمود.

ضرورت مطلب از آن روست که اعمال روش‌های تربیتی والدین نسبت به فرزندان، فرزند به صلاح و یا فساد سوق داده می‌شود. لذا اهمیت آگاهی دادن به آن دسته والدینی که بدون شناخت نیازهای فطری فرزندان اقدام به ساختن نیاز برای آنان می‌کنند بجای آنکه اجازه دهند فرزندانشان به مقتضای فطرتشان تربیت یابند. آگاهی دادن به آن دسته والدینی که قبل از اینکه تربیت خویش را در عمق طبیعت و فطرت خویش استوار گردانند، جوانه‌ها و ساقه‌های نارس فرزندان را قارچ گونه پرورش می‌دهند و باتشویق روش‌های نادرست، طرح‌های کلیشه ای بیرونی را که گاه سنخیتی با اصل وجودی و هویت و طبیعت نهفته فطری ندارد، بر فرزندان القاء می‌کنند؛ بیش از پیش احساس می‌شود که ای کاش اندیشه‌های آدمیان، فطرت آدمی را از او جدا نمی‌ساخت و آن اصل صحیح و سالم زندگی معقول و انسانی را برای او محفوظ می‌داشت و والدین سعی می‌کردند برپایه اصول عقلانی و معنوی



و بر پایه سیره و روش معصومین (ع) بر تربیت فرزندان و ایجاد نسلی صالح اقدام کنند. وجود نسل صالح به خانواده بر می‌گردد و اکثر خوبی‌ها و بدی‌ها منتسب به خانواده است به طوری که اگر خانواده و جامعه شرایط صالح شدن فرزند را آماده کنند نقش اساسی را در این امر ایفا کرده‌اند و اگر این دو کانون یعنی «خانواده و جامعه» سهل‌انگاری و مسامحه در امر پرورش و تربیت فرزندان انجام کنند مطمئناً هر سه گزینه (فرزند، خانواده، جامعه) به ورطه نابودی کشیده می‌شوند. امید است با رویکردی عاقلانه و تدبیری در شأن این امانت الهی، مقدمات صلاح و سعادت او را فراهم کنیم و فرزندی صالح تحویل جامعه دهیم.

## مقدمه

امروزه در عصری زندگی می‌کنیم که متأسفانه انحطاط اخلاقی و فساد گریبان گیر اکثریت جوامع بشری شده است و علیرغم آنکه صنعت و تکنولوژی پیشرفت کرده است، ولی به تبع آن مفاسد اخلاقی نیز بسیار گسترش پیدا کرده است. با این شرایط برای اینکه یک نسل صالح و سالم بماند، باید زمینه‌هایی ایجاد گردد که فرزندان در خانواده و جامعه‌ای رشد کنند که تمام شرایط جهت رشد جسمی و روحی آنها مهیا باشد.

هدف تربیت نسل صالح بدون تعالیم دین تأمین نمی‌شود. از طرفی در زمینه ایجاد نسلی صالح، اگر به فرض انسان توانایی شناخت کامل خود و احاطه بر عوامل موثر در زمینه فکر و روح خود را داشته باشد و بر کلیه اسرار و رموز تربیت خویش آگاهی یابد، با این همه بدون تکیه بر پشتوانه‌ای که می‌تواند برآمیدل سرکش غالب آید و او را در پیروزی بر نفس یاری رساند نمی‌تواند در صلاح و تربیت خویش موفق باشد، آن تکیه‌گاه مطمئن «ایمان» است. به طور قطع بعد از پیدایش ایمان اولیه، هر اندازه شخص به اعمال مناسب یا ایمان مبادرت ورزد و ملکات اخلاقی مناسب با آن را در دل خود پرورش دهد و گرایشها و تمایلات مخالف با ایمان را سرکوب نماید، به همان اندازه ایمان در کانون دل او رسوخ کرده و از عمق و قدرت بیشتری برخوردار می‌شود. لذا اگر می‌خواهیم فرزندانمان به سعادت برسند باید در کانونی پرورش یابند که محوریت این کانون «ایمان و شناخت حق» باشد. اهمیت تربیت فرزند از منظر اسلام از مهم‌ترین وظایف والدین محسوب می‌گردد. اگر فرزندان صالح شوند به تبع آن یک جامعه، به صلاح گرایش پیدا می‌کنند. در

هر کاری باید هدف و غایت مشخص شود تا برای رسیدن به آن هدف برنامه ریزی شود و غایت تربیت انسان این است که او بسوی کمال سیر کند. عمده‌ترین ویژگی‌ها و مبانی تربیت نسل صالح از منظر قرآن و روایات، عبارتند از: معرفت و شناخت خدا از منظر عقل و خرد انسانی، ایمان استوار و عمل صالح، فطرت، کرامت و مسئولیت پذیری است. انسان در سایه فطرت خدادادی و کرامت ذاتی می‌تواند فردی مسئولیت پذیر باشد و با بکارگیری عقل و تدبیر قدم در صراط مستقیم بگذارد.

عمده‌ترین عوامل مؤثر در ایجاد نسل صالح را می‌توان به عوامل درونی (وراثت، نقش همسر، خانواده و وظایف هر یک) و عوامل بیرونی (محیط تربیت «دوستان، مربیان آموزشی» و محیط اجتماع «محیط جغرافیا و مقتضیات سیاسی و حکومتی») تقسیم بندی کرد.

در مکتب و سیره اهل بیت به منظور پرورش نسل صالح از شیوه‌های تربیتی معصومین، در راستا استفاده گردیده است. سفارش‌هایی که حضرت علی (ع) به فرزندش امام حسن (ع) دارد خود دلیل بر این مدعاست. روش‌هایی که حضرت زهرا (س) در تربیت فرزندان خود داشته است و سیره و روش پیامبر (ص) می‌تواند به عنوان الگویی صحیح مورد بهره‌وری قرار گیرد.

انسان موجود ناشناخته‌ای است و اندیشمندان مکاتب گوناگون بشری بسته به وسعت اندیشه و فکر خویش، با هر آرمان و اعتقادی که دارند خواسته‌اند که بشرو عوامل سعادت و شقاوت او را تعریف کنند و بشناسانند. به این منظور او را محور فعالیت‌های شناختی خویش قرار داده‌اند.

راه‌هایی که بشر پیشرفته برای حل مشکلات عقلی و حیاتی خود ارائه کرده و روش‌های مختلفی برای رسیدن به اطمینان و سعادت فردی و اجتماعی گشوده

است. پس از مدت‌ها سرگردانی و جستجوی راه باز هم \_ اعتراف بسیاری از دانشمندان و مصلحان اجتماعی \_ به جایی نرسیده است. در بسیاری از موارد، نسل امروز به گونه ای عمل کرده که از درون تهی شده تا بیرونش را آباد کند و تربیت شده‌های این نسل به گونه ای عمل کردند که همواره از درون تهی و از بیرون زینت داده شده اند. در این جا سخن از این است که انسان‌ها را به راهی که آنرا معیوب و ناقص می‌سازد نکشانیم و روش‌های تربیتی و راهکارهایی را برای آنها باز نکنیم که آنها را محو و مسخ کند و به بهانه پیشرفت و ترقی اهداف و غایت او را نابود سازیم و انسانیت او را درهم شکنیم. با ایجاد راهکارها نسلی بسازیم که همواره به آن افتخار کرده و از سعادت آن لذت ببریم و برای این نسل، برنامه‌ها و اهداف گوناگون طرح ریزی کرده و آن را به صالح شدن و سعادت سوق دهیم. اما چه راهکارهایی برای ایجاد نسلی صالح باید مد نظر قرار گیرد که در پرتو آن تک تک افراد این نسل به سعادت برسند؟ انسان‌ها به واسطه انسانیت نا شناخته ای که در وجودشان است نتوانسته اند به کمال حقیقی برسند اگر آن استعداد انسانیت وجودشان را شکوفا کنند بالطبع به مقاماتی می‌رسند که مقام خلیفه الهی است.

این شناخت کامل انسان و کمالات وجودی او از عهده عقل و دانش بشری خارج است اما با توجه به تعالیم الهی و آسمانی می‌توان قدم در این راه گذاشته و به صلاح و تربیت شخصیت وجودی انسانی پرداخت حتی در سایه تعالیم می‌توان شخصیت او را بازسازی کرد و فرزندان را گام به گام به سعادت و صالح شدن ترغیب کرد و با گشایش راه‌ها و هدایت آنها فرزندانی را تربیت کرد که مایه سعادت پدر و مادر و خود باشند و از سوی دیگر در خدمت افراد جامعه و خلق خدا قرار گیرند.

جامعه ای که در آن زندگی می‌کنیم، والدین و خانواده ها دنبال ارزش‌های انسانی و دینی

هستند و برای فرزندان خویش دنیایی را تجسم می‌کنند و آرزوی صلاح و سعادت آنان را دارند، اخلاق، ایمان و... ابزارهایی برای رسیدن به این اهداف هستند.

از طرفی در عصری قرار گرفتیم که انحطاط اخلاقی رو به گسترش است و به کمک پیشرفت صنایع بشری مرزها را در هم شکسته و همه را مورد هجوم قرارداده خصوصاً فرزندان که در معرض آسیب هستند. بنابراین شایسته است متولیان امر تعلیم و تربیت و خانواده‌ها برای پیشگیری چاره‌ای بیندیشند و برنامه ریزی صحیح و اصولی راهکارهای علمی و عملی ارائه دهند.

فرزندان در خانواده‌های متفاوت با سلايق و اخلاقیات گوناگون رشد می‌کنند اما چه عواملی باعث می‌شود که خانواده‌ای که دو فرزند داشته باشند یکی به سعادت می‌رسد و دیگری راه گمراهی در پیش می‌گیرد؟<sup>۱</sup>

عملکرد خانواده در سعادت و شقاوت فرزندان بر پایه چه عاملی است؟ لذا برحسب نیاز و اهمیت موضوع و طرح دیدگاه‌هایی برای ایجاد نسل صالح و انسانهای برجسته دینی، ضروری به نظر می‌رسد و باید مورد پرورش و مطالعه قرارگیرد تا در اختیار علاقه‌مندان به تربیت و اخلاق قرارگیرد و در پرتو بهره‌گیری از اصول و روشهای ایجاد نسل صالح و روشهای تربیتی بتوان افراد صالحی تربیت کرد و جامعه‌ی انسانی را از کژ روی‌ها و ناهنجاریهای اخلاقی و اجتماعی مصون داشت.

کودکان گردانندگان جامعه فردا هستند و سر نوشت و سعادت جامعه به سلامت و سعادت آنها گره خورده است و اگر ما بخواهیم نسلی صالح و به قول فارابی مدینه‌ای فاضله داشته باشیم باید از ریشه به این امر اقدام کرد زیرا کودکان پایه و اساس ایجاد نسل صالح هستند و بسیاری از ناهنجاری‌ها و بزهکاریها در اجتماع از عدم

۱. محمدی ری شهری، محمد، آگاهی و مسئولیت، چاپ دوم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه

آشنایی خانواده‌ها نسبت به کودکانشان و وظایف واقعی آنها نسبت به فرزندانشان نشأت می‌گیرد. از آنجایی که مکاتب بشری با دستورات عالی آسمانی، هر قدر هم پیشرفته باشند معمولاً در تربیت کودک دقت و توجه لازم و کافی را ندارند براین اساس تصمیم گرفتیم که به بیان وظایف و مسئولیت‌های والدین در ایجاد نسلی صالح در قالب آیات و روایات بپردازیم.

در این راستا موضوع «نسل صالح از منظر قرآن و روایات» را انتخاب نمودم. می‌توان گفت اهمیت و ضرورت این موضوع، به میزان اهمیت تأثیر تربیت در سرنوشت کودک و وابستگی سعادت و شقاوت او با سعادت و شقاوت پدر و مادر و همچنین با رشد و انحطاط جامعه است. براساس بینش اسلامی، می‌دانیم که کودک با زمینه فطری پاک و الهی به دنیا می‌آید. فطرت او خدانشناس و شریف و کشنده‌ی او به سوی مکرمت‌ها و فضایل است اما این که چه امری باعث می‌شود کودکی که با چنین فطرتی سلیم متولد می‌گردد ولی پایبند انحرافات و آلودگی‌ها می‌شود؟ باید گفت عوامل بسیاری در این امر دخالت دارند که مهم‌ترین آن تربیت غلط خانواده است؛ به عبارتی دیگر زمینه‌ی صحیح ظهور و بروز استعدادهای درونی و امکانات بالقوه فرد توسط خانواده فراهم نیامده است، بدین جهت تربیت در مسیر درست آن امری مهم و از ضروری‌ترین نیازهای بشری است.

در وجود انسان‌ها استعدادهای فراوانی وجود دارد و برای اینکه یک نسل به صلاحیت برسد باید این استعدادها در آن شناخته و شکوفا گردد (استعدادهای اخلاقی، دینی و عقلی). زیرا این استعدادها ریشه در سعادت بشر دارند و اگر انسان با اختیار واراده آزاد و تزکیه روح بدین امر اهتمام ورزد، در این صورت به سعادت می‌رسد. اما نباید فراموش کرد که زمام همه‌ی امور در دست خداوند متعال است.

والدین و مربیان امر تربیت و ایجاد نسلی صالح در عین حالی که باتوجه به عوامل مؤثر در تربیت و مراقبت متریبان می‌پردازند قلباً باید به این نکته توجه داشته باشند که لازمه موافقت در ایجاد نسلی صالح برخورداری از توفیق الهی است، زیرا زمام همه امور به دست خداوند متعال است.

از این جهت باید همواره دست استمداد به درگاه الهی دراز کنند و از او طلب یاری و توفیق نمایند و هرگز اقدامات خود را کافی برای هدایت و تربیت دیگران ندانند و در تمام مراحل، چشم به توفیقات و عنایت الهی داشته و از توسل و استمداد از درگاه الهی لحظه ای غفلت نورزند.

### واژه شناسی «انسان» و برخی تعاریف در باره او

قبل از پرداختن به واژه‌ها با تربیت فرزند (صالح و ذریه) بهتر است کمی در مورد انسان و شاکله وجودی او بحث شود و سپس ماهیت او مورد بررسی قرار گیرد به راستی انسانی که خود مخلوق خداوند است چگونه می‌تواند تمامی رموز و رازهای خلقت خویش را بشناسد و بر درون و برون خویش وقوف و آگاهی یابد؟ لذا برآن شدیم تا ابتدا به واژه شناسی انسان پرداخته آنگاه برخی تعاریف و ماهیت او را بررسی کنیم. در لسان العرب آمده است:

«لذا كان الانسان في الاصل انسيان فهو اعلان من النسيان و قد حذفت الياء فقليل الانسان» اگر اصل کلمه انسان را انسیان بدانیم بر وزن اعلان از "نسیان" به معنای فراموشی گرفته است و آن درحالی است که حرف یا حذف شده است و گفته شده انسان. بعضی علماء لغت کلمه انسان را واژه ای مطلق دانسته اند که به معنی سیاهی و سایه دلالت دارد چنانچه فرید و جدی می‌نویسد: